

ΠΑΤΡΙΣ ΚΑΙ ΜΟΝΗ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ

ΔΟΣΙΘΕΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

(ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΦΕΛΛΩΝΗΣ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ)

Υ Π Ο

ΤΑΣΟΥ ΑΘ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ Δρος Φιλ.

1. ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΑ. Εύρισκόμεθα εις τὸ ἀνατολικώτερον ἄκρον τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας, κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Καλαβρύτων. Τὸ ὄρος Εὐρωστίνα καὶ νοτιώτερον τὸ ὄγκωδέστερον Μαῦρον Ὅρος ἀποτελοῦν ἤδη τὸν φυσικὸν φραγμὸν ἀπὸ τὴν ἄμορον περιοχὴν τῆς Κορινθίας, τῆς ὁποίας ἡ δικαιοδοσία κατὰ τοὺς Μέσους αἰῶνας ἐπεξετείνετο καὶ μέχρι χωρίων τινῶν τοῦ τέως δήμου Φελλῶς τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων. Τὸ χωρίον Σαραντάπηχον μάλιστα, κείμενον πρὸς Δ. τοῦ Μαύρου Ὅρους καὶ πρὸς Ν. τῆς Εὐρωστίνης, κατέχει ἐπικαιρὸν σημεῖον τῆς καθέτου γραμμῆς ἀπὸ τὰ παραλιακὰ κορινθιακὰ Μαῦρα Λιθάρια καὶ τῆς πρὸς Φενεὸν ἀγοῦσης σημερινῆς δημοσίας ὁδοῦ, ἐνῶ ἀκριβῶς τὴν νοητὴν ταύτην κάθετον γραμμὴν ἐπεκτείνοντες πρὸς Δ., ἔχομεν τὸ ἀποτελοῦν τὸν τ. δῆμον Φελλῶς συγκρότημα ὀλίγων ὄρειων χωρίων τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων. Ὁ δῆμος βορειότερον συναντᾷ τὸν τελευταῖον δῆμον Αἰγείρας τῆς ἐπαρχίας Αἰγιαλείας τοῦ ἰδίου νομοῦ Ἀχαΐας¹.

Αἰγείρα καλεῖται σήμερον ἡ παραλιακὴ πολίχνη, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ΝΑ. τῆς Παραλίας Ἀκράτας, ἀποτελοῦσα τὴν ἀφετηρίαν τῆς δι' αὐτοκινητοδρόμου συγκοινωνίας μετὰ τῶν μικρῶν χωρίων τοῦ τέως δήμου Φελλῶς. Τὰ ἀποτελοῦντα τὸν τ. δῆμον Φελλῶς χωρία εἶναι ἡ πρωτεύουσα αὐτοῦ Σελλιάνα, τὸ Περιθῶρι, ἡ Ἀράχοβα, ἡ Βελλά, τὸ Συνεβρόν, ἡ Σβυροῦ καὶ ἡ Βεργοβίτσα. Διὰ τῆς γενικευθείσης τάσεως μετονομασίας τῶν τοπωνυμίων, τὰ χωρία ταῦτα κατὰ τὸ πλεῖστον ἔλαβον νέον ὄνομα. Οὕτως ἡ Ἀράχοβα, ἡ καὶ Ράχοβα ὑπὸ τοῦ λαοῦ καλουμένη, μετωνομάσθη Ἐξοχή, ἡ Σβυροῦ Ὅασις καὶ ἡ Βεργοβίτσα Μοναστήριον. Χάριν εὐκολίας ἡ συγκοινωνία διεξάγεται ἀπὸ Αἰγείρας εἰς δύο ομάδας χωρίων τοῦ τ. δήμου Αἰγείρας καὶ τοῦ Φελλῶς, ἦτοι μία γραμμὴ αὐτοκινήτου ἐξυπηρετεῖ τὴν ὁμάδα Αἰγείρα-Παλιόκαστρο-Βλοβοκὰ (ἤδη Αἰγαί)—Βεργοβίτσα—Σελιάνα—Ἀράχοβα—Περιθῶρι καὶ ἑτέρα τὴν ὀ-

1. Συναφῶς βλ. Ἰωάν. Ε. Νουχάκη, Ἑλληνικὴ χωρογραφία, ἐκδ. γ', τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις 1901 σελ. 542 κ. ἐξ., 565. Γεωργ. Παπανδρέου, Καλαβρυτινὴ Ἐπετηρίς, ἐν Ἀθήναις 1906, σελ. 158 κ. ἐξ., 293 κ. ἐξ.

μάδα Αιγείρα—Μάρμαρα—Κασάνοβα—Βερσοβά (ἤδη Χρυσάνθιον)—'Αρφαρά (ἤδη 'Αμπελόκηποι)—Σβυροῦ—Συνεβρόν—'Αράχοβα. Τὸ Παλιόκαστρο ὀρθῶς ὠνομάσθη οὕτω, διότι ὑπάρχει κατὰ χώραν ὑψωμα ἐπικαίρου θέσεως, ἐπὶ τοῦ ὁποίου διακρίνονται τὰ ἔχνη ἀρχαίας ὀχυρώσεως καὶ εἰς τὴν πρὸς Β. παρεῖαν αὐτοῦ ἔχνη τοῦ κοίλου ἀρχαίου θεάτρου. Μοναστήριον ὠνομάσθη ἡ Βεργοβίτσα, διότι ἐπὶ τῆς πρὸ αὐτῆς ὑψηλῆς ράχεως ἔχει ἰδρυθῆ ναὸς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου μετὰ τινων κελλιῶν, πιστεύεται δὲ ὅτι ἐλειτούργει ἄλλοτ' ἐκεῖ μοναστήριον, ἀλλ' οὐδὲν ἀρχαιολογικὸν ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ὁ χώρος.

Μετὰ τῶν χωρίων τοῦ τ. δήμου Φελλῆς καταλέγεται καὶ ἡ μονὴ τῶν 'Αγίων 'Αποστόλων. Αὕτη κεῖται πρὸς Ν. τῆς Σελλιάνας, εἰς ἀπόστασιν 30'. 'Απὸ τὸ Περιθῶρι ἀπέχει περίπου ἴσην ἀπόστασιν, κειμένη ΒΑ. αὐτοῦ. Πέριξ τῆς μονῆς ὀρίζεται ἔκτασις μὲ πυκνὴν βλάστησιν. 'Ο παραρρέων Κριὸς ποταμὸς ἀρδεύει τὰ κτήματα, καθιστᾷ αὐτὰ εὐφορα, εὐνοεῖ τὴν βλάστησιν καὶ ἐξαίρει τὴν φυσιγνωμίαν τοῦ ἡρέμου τοπίου. Πρὸς τὰ ΝΑ. τῆς μονῆς ἐκτείνεται ἡ περιοχὴ τοῦ Σαρανταπήχου. Πρὸς Β. στεφανώνουν αὐτὴν πευκόφυτα ὑψώματα. Προφῆτης 'Ηλίας καλεῖται τὸ πρὸς τὰ ΒΑ. ὑψούμενον βουνόν. Πρὸς Δ. ἀνοίγεται μικρὸς κάμπος, εὐρυνόμενος περαιτέρω καὶ ἀποβαίνων παραγωγικώτατος, ἰδίως εἰς καλλιέργειαν καρποφόρων δένδρων. Πυκνοτάτη εἶναι ἡ φυτεία τοῦ ὑψηλοτέρου καὶ ἱστορικωτέρου χωρίου τῆς περιοχῆς, ἦτοι τῆς 'Αράχοβας, παρὰ τὴν ὁποίαν προστατευτικὸς βουνὸς ὑψοῦται καὶ ἐξ αὐτῆς ἀποκαλεῖται Ραχόβουνο, ἐν συνεχείᾳ δὲ τὸ βουνόν τοῦ Περιθωρίου Μαστρογιάνι.

Κατὰ ταῦτα ἔχομεν ὀρεινὸν δῆμον, ὀριζόμενον ἀπὸ προβούνους καὶ παραφιάδας τῆς Εὐρωστίνας ἀπὸ Α. (ΒΑ. καὶ ΝΑ.). 'Απὸ Δ. μικρότεροι ὀρεινοὶ ὄγκοι, δασωμένοι ἢ γυμνοὶ ἔνεκα τῆς κτηνοτροφίας, ἀφθονοὶ πηγαὶ ὑδάτων καὶ ὑψόμετον περὶ τὰ 1000 μ. προσδίδουν χάριν καὶ καθιστοῦν εὐχάριστον κατὰ τὸ θέρος τὴν διαμονήν. Εἰς τὸ χώρον τοῦτον ἀπὸ τεσσάρων τουλάχιστον αἰῶνων ἔχει ἰδρυθῆ πρὸς τιμὴν τῶν πρωτοκορυφαίων 'Αποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου ἱερὰ μονή, μέσα εἰς μίαν θαυμασίαν θέσιν, πνιγομένην κυριολεκτικῶς ἀπὸ τὸ πράσινον, ὑπῆνεμον, τερπνὴν, ἀσφαλῆ, κατακλυζομένην ἀπὸ ἀφθονίαν ὑδάτων. Οἱ κάτοικοι τῶν ὀρεινῶν χωρίων μετατοπίζονται τοὺς θερινοὺς μῆνας εἰς ὀμαλώτερον κλίμα περὶ τὴν Αἰγείραν, τὸ Αἴγιον, τὴν 'Ακράταν καὶ τὰς Πάτρας, ὅπου ἔχουν ἰδρύσει ἐκ τῶν χωρίων των διαφόρους ὀμωνύμους συνοικισμοὺς, 'Αραχοβίτικα, Σελλινιατικά, Συνεβραϊκά κλπ. Καὶ ἡ μονὴ μετὰ τῆς κτηματικῆς περιουσίας αὐτῆς εἰς διάφορα σημεῖα τῆς περιοχῆς καταλέγει μετόχια μετὰ ναοῦ εἰς Μαυρέντι καὶ Κασάνοβα.

2. ΜΟΝΗ ΑΓ. ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ. Εὐρὸς μανδρότοιχος, ἀνακαινιζόμενος κατὰ καιροὺς, ὡς π.χ. τὸ 1896, κατὰ σωζομένην ἐπιγραφὴν ἐπὶ τῆς αὐλοθύρας, περιβάλλει τὸ καθολικὸν καὶ τὰ κελλία τῆς μονῆς τῶν 'Αγίων 'Αποστόλων.

Κῆποι μετὰ πολλῶν δένδρων ἀποτελοῦν τὸ πράσινον πλαίσιον τῶν κτισμάτων. Τὰ κελλία καταλαμβάνουν τὴν Ν. πλευρὰν τοῦ χώρου. Εἶναι διώροφα μὲ εὐρύτατον ἐξώστην περὶ αὐτά, ἀλλ' ἀλλεπάλληλοι ἀνακαινίσεις ἔχουν μεταβάλει πολλάκις τὴν ἀρχικὴν των μορφήν. Ἐν μόνον ἀξιοπρόσεκτον δεῖγμα τῆς προτέρας μορφῆς αὐτῶν ἀποτελοῦν αἱ μικρῶν διαστάσεων θύραι δύο ἀνωγείων κελλίων καὶ τινων ἀποθηκῶν τοῦ ἰσογείου. Τὸ παλαιὸν λιθόστρωτον τῆς αὐλῆς ἔχει ἀντικατασταθῆ διὰ σκυροδέματος. Αἱ παρυφαὶ τοῦ ἀνθοφοροῦν καὶ αἱ ἐπιφάνειαι τῶν κτισμάτων ἔχουν βυθισθῆ εἰς τὸ λευκὸν χρῶμα ἀβεστοχρῆσματος πυκνοῦ ἐκ τῆς συχῆς ἐπαναλήψεως. Διαμένει ἤδη καὶ μεριμνᾷ περὶ τῆς συντηρήσεως τοῦ μνημείου μία μοναχὴ.

Τὸ καθολικὸν τῆς μονῆς δὲν ἔχει οὔτ' αὐτὸ τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ μορφήν. Εἶναι τώρα μία ξυλόστεγος βασιλική, μονόκογχος. Ἀπὸ τὰς δύο εἰσόδους προσπελάσεως ἢ μία ἀπὸ τὴν Ν. πλευρὰν ἀπ' εὐθείας ὁδηγεῖ πρὸς τὸν κυρίως ναόν, ἢ δὲ ἕτερα ἀπὸ τὴν Δ. ἄγει διὰ τοῦ σαφῶς διακεκριμένου τοῦ κυρίως ναοῦ νάρθηκος. Εἰς τὴν τοιχοποιίαν τῶν μακρῶν πλευρῶν ἐγγράφονται ἀνὰ μία μεγάλη τυφλὴ ἀψὶς εἰς τὸ μέσον (ἀνοιγμα εἰς τὴν βᾶσιν 3,90 μ.) καὶ ἀνὰ δύο ἐκατέρωθεν αὐτῶν μικρότεραι (ἀνοιγμα εἰς τὴν βᾶσιν 2 μ., βάθος ἐγγραφῆς 0,38 μ.). Αἱ μεγάλαι αὗται τυφλαὶ ἀψίδες ὑπερυψούμεναι ἐξωτερικῶς ἐσχημάτιζον ἐσωτερικῶς ἐγκαρσίας καμάρας, ἐφ' ὧν ἔβαινε ὁ ἤδη μὴ ὑπάρχων πλέον τροῦλλος, ἐσχημάτιζετο δὲ διὰ τῶν δύο ἄλλων καμαρῶν, τῆς Α. καὶ τῆς Δ. πλευρᾶς, ἐγγεγραμμένος σταυρός. Ἀπὸ τὰς δύο μεγάλας καμάρας σώζονται εἰσέτι τμήματα καταφανῆ.

Ὁ ναὸς εἶναι εὐμεγέθης, ἔχων μῆκος 8,60 τοῦ κυρίως ναοῦ, 2,45 τοῦ Ἱεροῦ, 2,80 τοῦ νάρθηκος. Τὸ πλάτος εἶναι τοῦ μὲν ναοῦ 3,75, τοῦ δὲ νάρθηκος 4,52, διότι τὸ πάχος τῆς τοιχοποιίας ἐδῶ εἶναι μικρότερον, ἀνάλογον πρὸς τὸ τῶν ἐγγεγραμμένων τυφλῶν κογχῶν. Ἡ ἀψὶς τοῦ Ἱεροῦ διαμορφοῦται ἡμικυκλικῶς, ἔχουσα χορδὴν 2,35 καὶ ἀκτῖνα 1,03 μ. Ἡ εἴσοδος εἰς τὸ καθολικὸν γίνεται διὰ τῆς Ν. θύρας διὰ μικρᾶς κλίμακος ἐκ 4 βαθμίδων. Ἡ θύρα αὕτη ἠδρύνθη εἰς ἄδηλον χρόνον καὶ τότε κατεστράφη ἢ κτιτορικῆ ἐπιγραφῆ τῆς ἀγιογραφῆσεως. Ἡ περιβάλλουσα τὴν θύραν τυφλὴ ἀψὶς καταλήγει ἄνω εἰς ἀμβλυγώνιον τόξον. Τὸ δάπεδον ἔχει στρωθῆ μ' ἐγχωρίους πλάκας ἀκαθορίστου σχήματος εἰς τὸν νάρθηκα, ἐνῶ εἰς τὸν κυρίως ναόν ἢ στρωθῆς ἔγινε διὰ πλίνθων τετραγώνων ἐρυθροῦ χρώματος (0,37×0,37 εἰς τὰ πλάγια, μικρότερον, 0,24×0,24, περὶ τὸ κέντρον).

Τὸ μόνον ἐξωτερικὸν κόσμημα τοῦ καθολικοῦ εἶναι διακοπτομένη κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ διπλῆ ἀμελῆς ὀδοντωτὴ ταινία. Ὅπου ἐπιτρέπει τὸ ἀβεστοκονίαμα τὴν παρατήρησιν μαρτυρεῖται ἢ δι' ἀργῶν λίθων ἀμελῆς ἀλλ' ἰσχυρὰ τοιχοδομία. Εἰς τὴν Ν. πλευρὰν, κατὰ τὸ μέσον τῆς μεγάλης τυφλῆς κόγχης, ἔχει διανοιγῆ σήμερον εὐμέγεθες παράθυρον, μᾶλλον ὅμως ἠδρύνθη τὸ προὔπαρχον. Τοῦτο δύναται νὰ συναχθῆ καὶ ἐκ τοῦ ὅτι εἰς τὴν ἀντίστοιχον

Β. πλευράν τοῦ κτίσματος ὑπάρχει τυφλὸν παράθυρον μὲ ἐξωτερικὸν πλαίσιον τοξωτὸν ἐπὶ δύο κιονίσκων στηριζόμενον.

Πιθανώτατα ὁ ναὸς εἶναι κτίσμα τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Αἱ ἀγιογραφίαι τοῦ εἶναι τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, ὡς θὰ ἴδωμεν. Τὸ Ἱερόν χωρίζεται τοῦ κυρίως ναοῦ διὰ ξυλογλύπτου τέμπλου ὑψηλοῦ, ἡ τοποθέτησις τοῦ ὁποῦ ἐγινε τὸ 1743. Τοῦτο πληροφοροῦμεθα ἀπὸ ἐπιγραφὴν, γεγραμμένην διὰ μαύρων γραμμάτων ἐντὸς ἀνοικτοῦ εἰληταρίου (0,60 × 0,10 μ.), ἄνωθεν τῆς Β. θυρίδος τοῦ Ἱεροῦ (εἰκ. 1):

† ΗΣΤΟΡΙΘΗ Κ(ΑΙ) ΕΧΡΥΣΟΘΗ ΤΟ ΙΕΡΟΝ Κ(ΑΙ) ΘΕΙ(ΟΝ) ΤΕΜΠΛΙΟΝ ΤΟΥΤΟ, ΔΙΑ / ΣΥΝΔΡΟΜ(Η)Σ Κ(ΑΙ) ΕΞΟΔΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΟΣΙΩΤΑΤΟΥ ΕΝ Ι(Ε)ΡΟΜΟΝΑΧΟΙΣ ΚΥΡ ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΥ Κ(ΑΙ) ΠΡΟΗΝ / ΗΓΟΥΜ(ΕΝΟΥ) ΔΙΑ ΨΥΧΗΚΗΝ ΑΥΤΟΥ ΣΩΤΙΡΙ(ΑΝ). ΑΡΧΗΕΡΑΤΕΥΟΝΤ(ΟΣ) ΤΟΥ ΠΑΝΙΕΡΟΤΑΤΟΥ Κ(ΑΙ) ΛΟΓΙΩΤ(Α)ΤΟΥ Κ(ΥΡΙΟ)Υ Κ(ΥΡΙΟ)Υ ΠΑΡΘΕΝΙ(ΟΥ) ΚΟΡΗΝΘΟΥ / ΑΨΜΓ φ. (=1743).

Εἰς τὴν ΒΑ. γωνίαν ἔχει τοποθετηθῆ ἀφ' ἑνὸς μίᾳ εἰκὼν μετὰ πλαίσιον (0,86 × 0,66 μ.) τῶν τιμωμένων πρωτοκορυφαίων ἀποστόλων, ἐπὶ τῆς παραστάδος τῆς Β. πλευρᾶς, ἀφ' ἑτέρου δὲ μέγα εἰκονοστάσιον εἰς τὸ βορειότατον τμήμα τῆς μεγάλης ἐγγεγραμμένης κόγχης (πλάτους 1 μ. καὶ ἱκανοῦ ὕψους), ὥστε ἐκάλυψε τμήμα τῆς ἀγιογραφίας. Ἐπὶ τοῦ εἰκονοστασίου ἐτοποθετήθη φορητὴ εἰκὼν τῶν τιμωμένων ἀποστόλων, κρατούντων τὸ ὁμοίωμα τῆς Ἐκκλησίας, ὅπισθεν δὲ αὐτῶν εἰκονιζομένων τῶν ἄλλων ἀποστόλων εἰς ἐπαλλήλους σειρὰς. Ἐκ τίνος ἐπιγραφῆς πληροφοροῦμεθα ὅτι «ἡ παροῦσα ἡκὼν ἡςορήθη διὰ δαπάνης καὶ ἐξό/δου τῶν πατέρων Παρθενίου ἱερομονάχου καὶ κα/θηγουμένου Σαμουὴλ Προσκηνιτοῦ Ἀνθίμου καὶ / Διονησίου τῶν ἱερομονάχων καὶ Δαμιανοῦ / μοναχὸν καὶ διαχειρὸς ἐμοῦ Ζαχαρίου ἱερομονάχου / αωκε' (= 1825) ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίῳ 18».

Αἱ ἐπὶ τοῦ τέμπλου δεσποτικαὶ εἰκόνες εἶναι καλῆς τέχνης τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Εἰς τὴν Ν. παραστάδα ἐπὶ εἰκονοστασίῳ ὑπάρχει πολυπρόσωπος εἰκὼν μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν: Η ΣΙΝΑΞΗ Σ ΤΩΝ ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΝ, μετριοτάτης τέχνης. Κάτω ἀριστερὰ σημειοῦται: «Δέσις τῶν δοῦλον τοῦ θεοῦ / Ἰωαννικῦο μοναχοῦ / καὶ -----». Μεθ' ὃ δι' ἐρυθροῦ χρώματος ἡ χρονολογία 1804. Εἰκὼν μετὰ τὴν αὐτὴν χρονολογίαν, μνημονεύουσα τὰ δνόματα μοναχῶν τινων, ἐν οἷς καὶ τινος Χριστοφῶρου ἡγουμένου, εἰς ὁμοίαν ἐπιγραφὴν, ἀπόκειται εἰς τὸ εἰκονοστάσιον παρὰ τὴν κυρίαν εἰσοδὸν τοῦ καθολικοῦ. Εἰκονίζονται πάλιν οἱ τιμώμενοι ἀπόστολοι. Ὑπὸ τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου εἰς τὸ τέμπλον εἰκονίζεται δικέφαλος ἀετός, ὑπὸ δὲ τὰς λοιπὰς κοσμήματα ἐξ ἀνθέων καὶ πτηνῶν, ἀλλ' αἱ εἰκόνες αὗται εἶναι ἄσχετοι πρὸς τὰς δεσποτικάς, πρὸς τὰς ὁποίας ὁμοιάζουσι αἱ εἰς δύο ἀνωτέρω σειρὰς τοποθετημέναι εἰκόνες τῶν μαθη-

τῶν τοῦ Κυρίου καὶ τοῦ Δωδεκαόρτου. Εἰς τὰ βημόθυρα, οἱ Ἰω. Χρυσόστομος καὶ Μ. Βασίλειος ἄνω καὶ Γρηγόριος θεολόγος, ἄγ. Χαράλαμπος κάτω, πολὺ καλὰ ἔργα ἄλλ' ἐν πολλοῖς ἐξίτηλα.

Ἡ Ἀγιογραφίσις τοῦ Νάρθηκος. Τὸ πλῆγμα εἰς βάρος τοῦ μνημείου, μὲ τὴν πτώσιν τοῦ τρούλλου καὶ τμήματος τῶν θόλων, ὑπῆρξε δεινόν. Διότι καὶ ἡ ἐν γένει μορφή αὐτοῦ ἀπωλέσθη καὶ ἡ ἀξία αὐτοῦ ἀπὸ ἀρχιτεκτονικῆς ἐπόψεως καὶ τῆς διὰ τοιχογραφιῶν διακοσμῆσεως περιωρίσθη εἰς μικρὸν βαθμόν. Ἐν τούτοις δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν καλλιτεχνικὴν δημιουργίαν εἰς τὸ ἀπομένον τμήμα τοῦ νάρθηκος, τοῦ κυρίως ναοῦ καὶ τοῦ Ἱεροῦ, διότι τὸ ἐκ τῶν ἀγιογραφιῶν ἐνδιαφέρον εἶναι μέγα, ὡς θὰ ἴδωμεν. Τὴν περιγραφὴν δίδομεν ἀρχόμενοι ἀπὸ τὸν νάρθηκα.

Τὸ κατώτερον τμήμα ἀγιογραφῆσεως ἔχει ἀφανισθῆ σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὸν νάρθηκα καὶ ἦδη ἀντικατεστάθη δι' ἀσβεστοκονίας. Ὑπῆρχε διακοσμητικὸν θέμα, ποῦ θὰ συναντήσωμεν εἰς τὸν κυρίως ναόν. Εἰς δεῦτερον κύκλον καθ' ὀριζοντίαν ζώνην εἰκονίζονται ὀλόσωμοι κατ' ἐνώπιον ἄγιοι, εἰς μέγεθος κατὰ τι μικρότερον τοῦ φυσικοῦ. Οὕτως εἰς τὸν Ν. τοῖχον κατὰ σειρὰν εἰκονίζονται αἱ ἄγιοι Μαρίνα, Παρασκευή, Βαρβάρα καὶ Ἀναστασία ἡ Φαρμακολύτρια (εἰκ. 2-3). Αἱ δύο πρῶται φέρουν μαφόριον, ποῦ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς καταπίπτει ἐλευθέρως μέχρι κάτω. Τῆς Μαρῖνας εἶναι πορτοκαλεόχρουν, τῆς Παρασκευῆς κεραμόχρουν. Ἀμφότεραι φέρουν ἐσωτερικὸν ἔνδυμα βαθέως τεφρόχρουν. Ἡ Μαρίνα ἐκτείνει ἀμφοτέρας τὰς χεῖρας εἰς σχῆμα δεήσεως ἐλευθέρως. Τὸν σταυρὸν κρατεῖ διὰ τῆς δεξιᾶς, παραλλήλως πρὸς τὸν δεξιὸν ὦμον, τὴν δὲ ἀριστερὰν φέρει εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος, ὥστε διαγράφεται ὀρθὴ γωνία. Ὁ χιτῶν εἶναι χειριδωτὸς καὶ ἐλαφρῶς κολποῦται εἰς τινὰ σημεῖα. Ἡ Παρασκευὴ τὸν σταυρὸν φέρει πρὸ τοῦ στήθους, τὴν ἀριστερὰν ἀφήνει χαμηλότερα μὲ ἀνοικτὴν παλάμην, ἡ δὲ χειρονομία περιορίζεται, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Μαρίναν. Τὰ μαφόρια τονίζονται μὲ βαθυτέρου τόνου χρῶμα, πρὸς διαγραφὴν τῶν πτυχώσεων. Τὸ περιβάλλον τὸ πρόσωπον τμήμα σχηματίζει τὰς συνήθεις γωνίας, περικόσμητον δὲ διὰ στενῆς ταινίας εἰς τὴν παρυφὴν προκαλεῖ ὠραίαν ἐντύπωσιν.

Ἡ Βαρβάρα εἶναι ἀκάλυπτος εἰς τὴν κεφαλὴν, ἀλλὰ ἔχει πυκνὴν ἐπιμελῶς διατεταγμένην βοστρυχωτὴν κόμην, καταλήγουσαν διακριτικὰ εἰς βοστρύχους κατὰ τὸ ὀπισθεν τμήμα τοῦ λαιμοῦ, ποῦ ὅμως εἶναι ὄρατοί ἀπὸ τὸν θεατὴν. Ἐχει τὴν στάσιν τῆς Παρασκευῆς. Τὸ ἐξωτερικὸν τῆς ἔνδυμα ἔχει τὸν τύπον μανδύου καὶ περὶ τὸν λαιμὸν διακοσμεῖται μὲ τραχηλέαν. Τὸ χρῶμα τοῦ μανδύου εἶναι πράσινον, τὸ ἐσωτερικὸν ἔνδυμα εἶναι τεφρόχρουν, αἱ δὲ πτυχώσεις τονίζονται διὰ βαθυτέρου τόνου. Ὁ χιτῶν φέρει διακοσμημένας τὰς χειρίδας. Ἡ Ἀναστασία, καίτοι λόγῳ ρήγματος δὲν διατηρεῖ ἄθικτον τὴν μορφήν αὐτῆς, εἶναι ἀξιοπρόσεκτος. Τὴν κεφαλὴν τῆς ἁγίας περιβάλλει ὕφαν-

τὸν κάλυμμα, ἀκριβῶς ἐφαρμοζόμενον καὶ ἀναρριπτόμενον ἐπὶ τῶν ὤμων μέχρι τοῦ προσθίου τμήματος τοῦ λαιμοῦ. Οἱ λεπτοὶ βόστρυχοι τῆς κόμης τῆς εἶναι ὄρατοί, καθὼς πίπτουν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοῦ λαιμοῦ. Τὸ λιτὸν κρήδεμνον εἶναι λευκὸν καὶ φέρει γραμμωτὸν καστανοῦ χρώματος κόσμημα. Τὸ ἔσω-τερικὸν ἔνδυμα καὶ ὁ μανδύας τῆς ἁγίας ὁμοιάζουν πρὸς τὰ τῆς ἁγίας Βαρβάρας. Ἡ προκαλουμένη ἐντύπωσις εἶναι ἱκανοποιητικὴ, διότι τὰ ἐνδύματα εἶναι πλούσια, καὶ διότι αἱ εἰκονιζόμεναι εἶναι μέσα εἰς τὸν ρεμβασμὸν τῶν ἐκφραστικῶν. Ἡ προβολὴ τοῦ σταυροῦ ὑπὸ τῆς Ἀναστασίας εἶναι ἐλευθέρᾳ καὶ εὐγενῆς ἢ χειρονομία. Αὕτη φέρει ἐπιδεξιῶς τὴν ἀριστερὰν πρὸς τὸ μέσον τοῦ σώματος, σχεδὸν πρὸς συγκράτησιν τοῦ ἐνδύματός της, ἀλλὰ δυστυχῶς εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὑπάρχει φθορὰ εἰς τὸν πίνακα.

Τὰ πρόσωπα τῶν τεσσάρων ἁγίων γυναικῶν εἶναι ὠσειδῆ, μικρά, μὲ ὑψηλὸν λαιμὸν, σεμνά, αὐστηρά, σχεδὸν ἀνέκφραστα. Τὰ γυμνά μέρη φωτίζονται ἐπαρκῶς δι' ἀπαλῶν ψιμμυθιῶν, χωρὶς ἔντονον ἀντίθεσιν. Δυστυχῶς καὶ τὰ τέσσαρα πρόσωπα εἶναι ἐφθαρμένα. Βάνδαλοι διὰ σπαθισμῶν προσεπάθησαν νὰ ἐξορύξουν τοὺς ὀφθαλμούς των. Τὸ κατώτερον τμήμα ἔχει φθορῇ καὶ κακοποιηθῆ μὲ παιδαριώδη χαράγματα καὶ σχήματα, ὡς τὰ ἐπὶ χειρογράφων δοκίμια κονδυλίου. Μεταξὺ αὐτῶν εἰς τὸ μαφθόριον τῆς ἁγίας Παρασκευῆς συναρμολογοῦνται τὰ ἀκόλουθα χαράγματα: «1784 σεπτεβρίου 4 ἐγινε ο παισιος πατας / σαβας ιερομοναχος. 1764 1 μαιου ἐγινε ο σαβας διακος...»

Εἰς τὸν Δ. τοῖχον τοῦ νάρθηκος εἰκονίζονται οἱ ἅγιοι ΕΥΦΡΩΣΙΝΟΣ, ἀρχάγγελος Μιχαήλ, Ἰωάσαφ, Βαρλαάμ καὶ Στυλιανός. Εἰς τὸν πρὸς Β. τοῖχον οἱ ἅγιοι Ἀρσένιος, Θεοδόσιος ὁ νέος, Ἄγγελος Κυρίου καὶ Παχώμιος. Πτώσις τοῦ κονιάματος περὶ τὸ μέσον τοῦ Δ. τοίχου (καθ' ὕψος) ἀπεκάλυψε τὴν διὰ ξύλου συγκράτησιν τῆς τοιχοποιίας, δίκην στερεωτικῆς ζώνης. Ὁ ἐκ τῶν εἰκονιζομένων ἁγίων καὶ ἀσκητῶν Εὐφρόσυνος κρατεῖ διὰ τῆς ἀριστερᾶς ἀνεπτυγμένον ἐπιγεγραμμένον εἰλητάριον, φέρον τὴν ρῆσιν «μοναχέ, φεῦγε, σιώπα, ἡσύχαζε». Παρίσταται μὲ μεγάλην ἐκφρασιν καὶ περίσκεψιν, ἔχει κόμην περιωρισμένην καὶ ἄτακτον, ἀραιὸν καὶ βραχὺ τὸ γένειον, αἱ ρυτίδες τοῦ μετώπου διαγράφονται ἰσχυρῶς. Ἀτυχῶς τὴν μορφήν τοῦ ἀσκητοῦ ἀσχημίζει βάνδαλος ἀπόπειρα ἐξορύξεως τῶν ὀφθαλμῶν δι' ὀξέος ὀργάνου. Ἡ τρίτη μορφή τοῦ Β. τοίχου καὶ ἡ τετάρτη ἀποτελοῦν ἐνότητα. Πρὸ τοῦ ἁγίου Παχωμίου εἰκονίζεται ὁ Ἄγγελος Κυρίου μὲ μοναχικὴν μορφήν, εἶναι πτερωτὸς καὶ φέρει τὸ μέτωπον κεκαλυμμένον μὲ κουκούλιον, κοσμούμενον εἰς τὸ μέσον μὲ μικρὸν σταυρόν. Τὸ κάλυμμα ἀφήνει τὸ μικρὸν πρόσθιον μέρος τοῦ μετώπου ἀκάλυπτον, εἰς τρόπον ὥστε ἀπομένει εὐδιάκριτον τμήμα τῆς βοστρυχωτῆς κόμης, κατερχομένης δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ εἰς τὰ πλάγια τοῦ λαιμοῦ. Ἐφαρμόζει τελείως τὸ κουκούλιον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ πίπτει ἕως τοῦ τραχήλου, περαιτέρω διαμορφούμενον ὡς μανδύας. Ἐχει ὁ εἰκονιζόμενος στροφὴν τριῶν τετάρτων, βλέπει πλαγιῶς καὶ ἐπιμόνως, πρέπει δὲ νὰ ἐδείκνυε πρὸς τὸν Παχώ-

μιον τὸ μοναχικὸν σχῆμα, ὡς ἄλλως τε συναρμολογεῖται τὸ κείμενον τοῦ ἐπιγράμματος ἐπὶ τοῦ μόλις διακρινομένου ἀνοικτοῦ εἰληταρίου: «ἐν τούτῳ τῷ σχήματι σωθήσεται πᾶσα σάρξ, ὧ Παχώμει»¹. Αἱ ἐπὶ τοῦ Β. τοίχου τέσσαρες μορφαὶ εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου ἢ σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου κατεστραμμένα.

Εἰς τὸν Α. τοῖχον τοῦ νάρθηκος, ὅπου διαμορφοῦνται αἱ τρεῖς πύλαι, διατηροῦνται ἀκέραιαι τέσσαρες μορφαί. Οὕτως εἰς τὰ ἀκράϊα σημεῖα τοῦ τοίχου τούτου εἰκονίζονται ἐξ ἑνὸς μὲ ἐπιτραχήλιον κρατῶν τὸ "Ἁγιον Ποτήριον ὁ ΑΓΙΟΣ ΑΒΑΖΩCΙΜΑC κατὰ τὴν ΒΑ. γωνίαν (εἰκ. 5) μὲ μέτωπον πρὸς τὸ κέντρον, ἐξ ἐτέρου δὲ ἡ προσερχομένη εἰς τὴν Θεῖαν Κοινωνίαν ἀπωστεωμένη ὁσία Μάρια ἢ Αἰγυπτία εἰς τὴν ΝΑ. τοῦ τοίχου γωνίαν (εἰκ. 6) μὲ μέτωπον ἀντιστοίχως πρὸς τὸν ἀβᾶν Ζωσιμᾶν. Εἰς τοὺς σχηματίζοντας τὰς θύρας πεσσούς Ἰωάννης ὁ τῆς Κλίμακος² κατ' ἐνώπιον καὶ Ἀθανάσιος ὁ ἐν τῷ "Ἄθῳ μ' ἐλαφρὰν κλίσιν πρὸς τὸ δεξιόν. Ἀπὸ τοῦ λαϊμοῦ κρέματα καὶ εἰς τοὺς δύο ἀσκητὰς μικρὸς σταυρὸς δι' ἀφανοῦς ἀλύσου, ἥτις προεκτείνεται πέρα τοῦ σταυροῦ ὑπὸ μορφήν ἀνθοφόρων κλάδων. Τὸ πρόσωπον τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου τοῦ ἐν "Ἄθῳ εἶναι καθαρῶς ἀσκητικόν. Παρίσταται ὁ ἅγιος μακρυπώγων, μὲ καστανὸν τὸ χρῶμα τοῦ γενείου, εὐλογῶν καὶ διακριτικῶς κρατῶν τὸ εἰλητάριον, φέρον τὴν ρῆσιν «ὁ ἔχων ἀγάπην Θεοῦ τὸν Θεὸν περιφέρει, ὅτι ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν». Αὐστηρὰ ἀσκητικὴ μορφή εἶναι ἐπίσης τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ τῆς Κλίμακος. Βλέπει λοξῶς. Τὸ γένειον καὶ ἡ κόμη σχηματίζονται διὰ πυκνῶν παραλλήλων γραμμῶν. Ὁ μανδύας του, ὅπως καὶ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, δὲν ἐφαρμύζεται ἐπὶ τῶν ὤμων ἀκριβῶς, ἀλλὰ διαγράφει κύκλον πέρα τοῦ λαϊμοῦ, δίκην γούνας. Εἰς τὸ εἰλητάριον ἀναγράφει: ἐν καρδίᾳ / πραέων ἐπαναπαύ/σεται Κύριος.

Ἄνω εἰς τὸ μέτωπον τῶν τόξων οἱ ἅγιοι COZON, NAZAPIAC (εἰκ. 4), ΕΛΕΑΖΑΡ καὶ τισ μὴ ἀναγνωριζόμενος. Εἰς τὰ ἐσωράχια τῶν τόξων, Κήρυκος καὶ Ἰουλίττα, Θεοφάνης ὁ ποιητής, Ἰωσήφ ὁ ὑμνογράφος, Γουρίας καὶ Σαμωνᾶς. Ἐντὸς τῶν τόξων ΓΟΒΔΕΛΕ(ΑC), Αὐξέντιος ὁ ἐν τῷ βουνοῦ, Θεόδωρος ὁ Στουδίτης, «ΚΥΡΙΑΚΟC ὁ ἀναχοριτῆς, ΑΚΑΚΪΟC τῷ τέκν(ον) τῆς ὑπα|κοῆς καὶ ΑΒΙΒΟC». Αἱ εἰκόνες αὗται διατηροῦνται καλῶς καὶ μαρτυροῦν ὅτι ὁ ζωγράφος ἀποτυπώνει εἰς τὰς ἀσκητικὰς μορφὰς ἱεροπρέπειαν καὶ σεμνότητα, χρησιμοποιοῖ δὲ ποικιλίαν ἐνδυμάτων καὶ χρωμάτων καὶ διακοσμητικῶν μέσων, ὥστε ἐκάστη εἰκὼν ν' ἀποτελῇ χωριστὸν τύπον.

Εἰς δευτέραν σωζομένην, τρίτην κατὰ σειρὰν ὀριζοντίαν ζώνην σώζονται

1. Διονουσίου, Ἐρμηνεῖα τῶν Ζωγράφων, ἐκδ. β' Α. Κωνσταντινίδου, ἐν Ἀθήναις 1885, σελ. 197, παρ. 397.

2. Παρὰ τοὺς πόδας Ἰωάννου τοῦ τῆς Κλίμακος μοναχοῦ ἐπεχείρησε νὰ χαράξῃ ἐνθύμησιν σημαντικοῦ γεγονότος τοῦ ἔτους 1773. Τὸ ἔτος καὶ ὀλίγας λέξεις ἐπανάλαβε τετράκις χωρὶς νὰ δώσῃ πλήρως ἔκφρασιν τῆς σκέψεώς του. Πάντως συνάγεται σαφῶς ὅτι τὸ 1773 ἐκᾶθ τὸ μοναστήριον, ἀσφαλῶς ἐκ τινος ἐπιδρομῆς τῶν Ἀλβανῶν.

μαρτύρια διαφόρων αγίων, ἦτοι κατὰ τὸν Ν. τοῖχον τῶν αγίων Διονυσίου καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ Ἀνδρέου τοῦ ἐν τῇ κρίσει. Ἡ ζώνη αὕτη ἔχει διατεθῆ δια τὰ μαρτύρια καθ' ἅπασαν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ κυρίως ναοῦ. Ἐδῶ διακόχπτεται διὰ νὰ καταλάβουν τὸ ὑπόλοιπον τοῦ χώρου κατὰ τὸν Δ. καὶ τὸν Β. τοῖχον ὀκτὼ συνθέσεις ἐκ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ Εὐαγγελίου περὶ τῆς μελλούσης κρίσεως κατὰ τὴν Δευτέραν τοῦ Κυρίου Παρουσίαν καὶ δὴ τῆς καταξιώσεως τῶν δικαίων. Οὕτω κατὰ σειράν παρακολουθοῦμεν: 1. ΕΠΟΙΝΑΣΑ ΓΑΡ Κ(ΑΙ) ΕΔΩΚΑΤΕ ΜΙ... 2. ΕΔΙΨΑΣΑ... (κατεστραμμένη κατὰ τὸ ἥμισυ). 3, 4 ἐντελῶς κατεστραμμένοι — θύρα Δ. νάρθηκος. 5. ΞΕΝΟΣ ΗΜΙΝ Κ(ΑΙ) ΕΣΙΝΗΓΕΤΑΙ ΜΙ. 6. ΓΥΜΝΟΣ Κ(ΑΙ) ΠΕΡΙΕΒΑΛΕΤΑΙ ΜΙ. (εἰκ. 7). 7. ΕΝ ΦΥΛΑΚΗ ΗΜΙΝ Κ(ΑΙ) ΗΛΘΑΤΑΙ ΠΡΟΣ ΜΕ (εἰκ. 8). 8. ΑΣΘΑΙΝΗΣ Κ(ΑΙ) ΕΠΙΣΚΕΨΑΘΑΙ ΜΕ (εἰκ. 9). Ἀπλῆ παρατήρησις τῶν συνθέσεων τούτων ἐνθυμίζει τὰς ἀντιστοιχίας τῆς κατὰ τὸν Πραστὸν μονῆς Ἀγίου Νικολάου τῆς Καρυᾶς¹. Θέματα, εὐρήματα, πρόσωπα, στάσεις, λεπτομέρειαι περίπου ὅμοια πάντα. Πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὸ τμήμα ἐξετέλεσε πανομοιότυπως ὁ Γεώργιος Μόσχος καὶ ἐμφανίζει τὰ αὐτὰ γνωρίσματα καὶ χαρακτηριστικά, ἀκόμη καὶ τὰς συμπαθεῖς ἀνορθογραφίας του.

Εἰς τὴν τετάρτην ζώνην τοῦ νάρθηκος ἐλάχιστα τμήματα ἀγιογραφίας περιεσώθησαν καὶ δὴ ἐκ τῶν συνθέσεων τῆς καταστραφείσης καμάρας τὸ κατώτερον τμήμα ἐν μέρει μόνον. Ἐξ αὐτοῦ ὅμως δὲν εἶναι δυνατὸν οὐδὲ τὰ εἰκονογραφικὰ θέματα νὰ διαγνωσθοῦν, καίτοι ἐνιαχοῦ ὑπάρχουν ζωνρὰ σημεῖα τῆς ἀγιογραφίσεως. Οὕτως, ἀνωθεν τῶν ἀσκητῶν τῆς Α. πλευρᾶς τοῦ νάρθηκος διακρίνομεν σύνθεσιν (εἰκ. 4), εἰς τὸ ἄκρον ἀριστερὸν τῆς ὁποίας φαίνεται ὅτι κάθεται ἡλικιωμένον πρόσωπον μετὰ πολύπτυχον ἔνδυμα ἰόχρουν μετὰ σκιῶν χρώματος τέφρας. Πατεῖ τὸ πρόσωπον τοῦτο τὸν ἀριστερὸν του πόδα ἐπὶ ἰσχυρῶς τονιζομένου ὑποποδίου καὶ τὴν δεξιὰν χεῖρα φέρει ἐπὶ τῶν γονάτων. Εἰς τὸ δεξιὸν τῆς εἰκόνης ὑπάρχει δοχεῖον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου χύνει μετ' ἐρυθρὸν ἔνδυμα θεραπευτικῆς ὕδωρ ἀπὸ κομψῶν φορητῶν ἀγγείων, φερόμενον δι' ἀμφοτέρων αὐτῆς τῶν χειρῶν, ἐνῶ παρ' αὐτὴν μετὰ ἀκαλύπτους τὰς χεῖρας, λόγῳ ἀναβίβασμου τῶν χειρῶν, ἡλικιωμένη γυνὴ κάθεται πολύπτυχον φέρουσα τεφρόχρουν μετὰ σκιῶν ἰώδους χρώματος ἔνδυμα. Εἰς τὰς ἀγκάλας κρατεῖ αὕτη μικρὸν μετὰ φωτοστεφάνου καὶ εἶναι ἐτοιμὴ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ λουτρὸν αὐτοῦ. Ὁ μικρὸς ἀπλώνει τὴν δεξιὰν πρὸς τὸ χυνόμενον ὕδωρ, τὸν δὲ ἀντίστοιχον πόδα εἰς τὸ στόμιον τῆς κολυμβήθρας. Τὸ πεδῖον εἶναι κατάστικτον ἀπὸ συμβατικὰ δένδρα καὶ θάμνους. Ἀσφαλῶς πρόκειται διὰ τὸ λουτρὸν Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου καὶ τὸ περιγραφόμενον τμήμα ἀνήκει εἰς τὴν εἰκόνα τῶν Γενεθλίων αὐτοῦ, ὁ δὲ καθήμενος πρεσβύτερος θὰ εἶναι ὁ Ζαχαρίας, ἐνῶ

1. Βλ. Τ. Ἀθ. Γριτσοπούλου, Μονὴ Ἀγίου Νικολάου Καρυᾶς Κυνουρίας, «Μνημοσύνη», τ. Β' (1969), σ. 314 καὶ Πίν. ΙΔ' 6, ΙΣ' 11.

γράφει ἐπὶ πίνακος τὸ ὄνομα τοῦ νεογεννήτου Ἰωάννης¹. Παραπλευρῶς τῆς συνθέσεως ταύτης τὸ σωζόμενον τμήμα ἐμφανίζει στρατιώτας καὶ ζῶα ἐντὸς τῆς θαλάσσης καὶ πιθανῶς ἀποτελεῖ τὴν διάβασιν τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης ὑπὸ τῶν Ἑβραίων καθ' ὁδηγίαν τοῦ Μωυσέως, μετὰ τοῦ καταποντισμοῦ τῶν Αἴγυπτίων². Εἰς τὰ λοιπὰ ἀπομένοντα ἐκ τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ ἐλλείποντος τμήματος τοῦ θόλου σημεῖα τὸ κύριον ὄρατὸν πεδῖον εἶναι ξηρὸν τοπίον, συμβατικὴ βλάστησις καὶ σχηματοποιήσις οἰκοδομημάτων καὶ βουνῶν.

Ἀγιογραφίαι κυρίως ναοῦ. Καθ' ὀριζοντίας ζώνας, μὲ τὰ εἰκονογραφικὰ θέματα κλειόμενα μέσα εἰς τετράγωνα πλαίσια, πὺ τονίζονται μὲ στενὰς ταινίας βαθῆς ἐρυθροῦ χρώματος, εἶναι διηρημένη πᾶσα ἡ ἀνωτέρα ἐπιφάνεια τῶν τοίχων. Ἡ πρώτη ἐκ τῶν κάτω ζώνη περιέχει κόσμημα, εἰκονίζον ἐκτεταμένον χρώματος ὠχρας παραπέτασμα, ἀνηρτημένον διὰ κρῖνων ἀπὸ μακρὸν λεπτὸν σχοινίον. Καταλαμβάνει τὸ κόσμημα χῶρον εἰς ὕψος 1,30 μ. καὶ σώζεται μόνον εἰς τινὰ σημεῖα ἀκέραιον. Εἰς τὴν δευτέραν, ζώνην, εἰς τὰς τυφλὰς ἀψίδας καὶ ἔξω αὐτῶν εἰκονίζεται χορὸς ὀλοσάμων ἁγίων καὶ ἱεραρχῶν εἰς φυσικὸν μέγεθος. Τὰ ἐσωράχια τῶν τυφλῶν κογχῶν διακοσμοῦνται ἐπίσης ἀπὸ μορφὰς ἁγίων μικροτέρων διαστάσεων καὶ προτομὰς κατὰ τὰ κατώτερα σημεῖα. Οὕτως εἰς τὴν κατὰ τὸν Ν. τοῖχον μεγάλην τυφλὴν κόγχην εἰκονίζονται εἰς μὲν τὸ ἐσωράχιον ὀλόσωμος ὁ Θεωμᾶς καὶ ἀνωθεν αὐτοῦ ἐν προτομῇ ὁ ἅγιος Βονιφάτιος, ἀντιστοίχως δέ, εἰς στυλίτης, ὁ Ἀλύπιος καὶ ἐν προτομῇ ὁ ἅγιος Νεόφυτος, ἐνῶ δύο ἅγιοι ὕψηλότερα δὲν ἀναγνωρίζονται. Εἰς τὸ τύμπανον τῆς κόγχης ὀλόσωμοι εἰς φυσικὸν μέγεθος, αὐστηρῶς κατ' ἐνώπιον, ὁ ἅγιος Ἀνδρέας (εἰκ. 10) εὐλογῶν καὶ κρατῶν ἀνεπτυγμένον εἰλητάριον μὲ τὴν ρῆσιν ΕΥΡΗΚΑ|ΜΕΝ ΔΕΥΤΕ Τ(ΟΝ) ΠΟΘΟΥ|ΜΕΝΩΝ καὶ οἱ ἱεράρχαι Βασίλειος (εἰκ. 10), Χρυσόστομος, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, ἐπίσης εὐλογοῦντες καὶ κρατοῦντες κλειστὰ ἐσταχωμένα Εὐαγγέλια, μεθ' οὗς Κωνσταντῖνος καὶ Ἑλένη ἐκατέρωθεν Σταυροῦ. Περαιτέρω εἰς τὸν αὐτὸν Ν. τοῖχον οἱ ἅγιοι Παντελεήμων, Θεόδωρος Τήρων (εἰκ. 12) καὶ Νικόλαος ὁ ἀπὸ στρατιωτῶν.

Ἀντιστοίχως εἰς τὸν Β. τοῖχον «ΙΑΚΩΒΟΣ ὁ πέρσως», Εὐστάθιος, ὁ καὶ Πλακίδας, καὶ Νικήτας (εἰκ. 11). Εἰς τὸ ἐσωράχιον τῆς Β. μεγάλης κόγχης Συμεὼν ὁ Στυλίτης, Ἀνδρόνικος καὶ τινες ἄλλοι δυσδιάγνωστοι. Ἐσωτερικῶς αὐτῆς Νέστωρ, Δημήτριος (εἰκ. 13), Γεώργιος (εἰκ. 14), Νικόλαος, Πέτρος καὶ Παῦλος. Εἰς τὴν περιβάλλουσαν τὴν θύραν εἰσόδου μικρὰν τυφλὴν κόγχην τοῦ Ν. τοῖχου κατὰ τὸ ἐσωράχιον εἰκονίζονται Κοσμάς καὶ Δαμιανὸς (εἰκ. 15), Ἰωάννης ὁ στυλίτης καὶ Ἀλέξιος ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ (εἰκ. 17).

1. Ἑρμηνεία τῶν Ζωγράφων, ἐκδ. β' ὑπὸ Α. Κωνσταντινίδου, σελ. 211, παρ. 427.

2. Αὐτόθι, σελ. 70, παρ. 56.

Εἰς τὸ τύμπανον «ΜΕΛΕΤΙΟC¹, ΘΕΟΔΩCΙΟC ὁ κινοβιάρχης καὶ ΕΥΦ|ΡΑΙΜ | ὁ σύρος» (εἰκ. 15). Ὁ τελευταῖος φορεῖ σαρίκιον μέλανος χρώματος μετὰ λευκῶν γραμμῶν, κατερχόμενον ἐκατέρωθεν εἰς τὰς παρεῖας καὶ συνεχιζόμενον διὰ τοῦ μανδύου του. Ὁ ἅγιος παρίσταται ἐν προτομῇ καὶ ἔχει κατὰ τρία τάταρτα στροφὴν τῆς κεφαλῆς δεξιὰ. Τὸ ἀνοικτὸν εἰλητάριον γράφει: «Ο Κ(Υ-ΡΙΟ)C ΦΗCΙΝ | ΠΑC Ο ΥΨ(ΩΝ) | ΕΑΥΤ(ΟΝ) ΤΑ /ΠΟΙΝΩΘΗ /CΕΤΑΙ». Ἀντιστοιχῶς εἰς τὴν τοῦ Β. τοίχου Τρόφιμος, Ἀντώνιος ὁ νέος, Κονδράτος καὶ τις ἄλλος δυσδιάκριτος. Εἰς τὸν Δ. τοῖχον, ἐπὶ τῶν κτιστῶν πεσσῶν τῆς διαγραφῆς τῶν τριῶν θυρῶν, εἰκονίζεται ἐξ ἑνὸς ὁ Ἀθανάσιος ὁ ἐν τῷ Ἄθῳ (εἰκ. 16), ἐπαναλαμβανόμενος ὁμοιτύπως ὅπως καὶ εἰς τὴν ἀντίστροφον ὄψιν τοῦ πεσσοῦ ἐντὸς τοῦ νάρθηκος καὶ Παῦλος ὁ ἐν τῷ Λάτρῳ. Ὑψηλότερα εἰκονίζονται Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός (εἰκ. 18) καὶ Κοσμάς ὁ ποιητής (εἰκ. 19). Ἔχουν ἀμφοτέροι στροφὴν πρὸς ἀλλήλους, φέρουν σαρίκια, χιτῶνα ἀχειρίδωτον καὶ μανδύαν πορπούμενον πρὸ τοῦ στήθους. Ἀντιστοιχῶς πρὸς τὸ κέντρον τείνουν ἀμοιβαίως τὰς χεῖρας, διὰ δὲ τῶν ἄλλων κρατοῦν ἀνοικτὰ εἰλητάρια, τοῦ μὲν Δαμασκηνοῦ μὲ τὴν ρῆσιν «τῇ ἀειπα|ρθένῳ | κ(αὶ) μ(η)ρὶ τοῦ | βασιλέως τῶν | ἄνω Δυν(άμεων)», τοῦ δὲ Κοσμά τὴν ἀρχὴν τῆς καταβασίας τῆς Κοιμήσεως, «πεπικι|λμένη| τῇ θεῖα δόξη | ἡ ἱερὰ κ(αὶ) ...».

Ἡ τρίτη ὀριζοντία ζώνη διακοσμῆσεως τοῦ καθολικοῦ ἀφιεροῦται εἰς τὴν ἀπεικόνισιν μαρτυρίων διαφόρων ἁγίων καθ' ἅπασαν τὴν ἐπιφάνειαν τῶν τοίχων. Ἐντὸς τῆς Ν. μεγάλης κόγχης καὶ ἐφεξῆς παρακολουθοῦμεν κατὰ τὴν ἀκόλουθον σειρὰν τὰ μαρτύρια: Ἰγνατίου τοῦ θεοφόρου (εἰκ. 21), δύο καταστραφέντα ἐκ τῆς διανοίξεως τοῦ Ν. παραθύρου, Κλήμεντος καὶ Ἀγγ..., Παντελεήμονος, Θεοδώρου Τήρωνος, Παρασκευῆς, Γουρία-Σαμωνᾶ-Ἀβύβου (εἰκ. 20), Μητροδώρας-Νυμφοδώρας-Μηνοδώρας κατὰ τὸν Δ. τοῖχον, τοῦ ἱερομάρτυρος Αὐτονόμου καὶ τοῦ ἁγίου Καλλιστράτη μετὰ τῆς συνοδίας αὐτοῦ καὶ τινος ἱερομάρτυρος (πιθανῶς τοῦ ἁγίου Νικολάου). Ἀκολουθεῖ ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΟΥ ἉΓΙΟΥ ΠΛΑΤΟΝ (εἰκ. 22), ἐν συνεχείᾳ ὁ ΠΡΟΦΗΤΗΣ ΔΑΝΙΗΛ ΕΝ ΤΟ ΛΑΚΟ ΤΟΝ ΛΕΩΤΟΝ, μεθ' ὃ μαρτύριον τοῦ ἁγίου Εὐσταθίου καὶ τῆς συνοδίας αὐτοῦ (εἰκ. 24) καὶ Νικήτα, ἀκριβῶς ἄνωθεν τῶν μορφῶν αὐτῶν ἐπὶ τοῦ Β. τοίχου. Ἡ συνέχεια ἐντὸς τῆς Β. μεγάλης τυφλῆς κόγχης, Ο ἉΓΙΟC ΝΙΚΟΛΑΟC ΠΙΟΝ ΤΗΝ ΕΛΕΗΜΟCΙΝΙ, ὅπου εἰκονίζεται ὁ ἅγιος κύπτων ἐκ τοῦ ἀνοικτοῦ παραθύρου καὶ ἐκτείνων τὴν χεῖρα κάτω, φέρουσιν μίαν μικρὰν σακκούλαν μὲ χρυσᾶ νομίσματα. Ἐναντι τοῦ ἁγίου παρίσταται πρόσωπον κοιμώμενον, καθ' ὃν τρόπον ὀδοιπὸρος κουρασμένος, ἐνῶ πρὸ αὐτοῦ ἐντὸς κλίνης διαγραφομένης διὰ τοῦ καλύμματος αὐτῆς καὶ τοῦ σημείου ἐξαρτήσεως ἄνωθεν τοῦ παραπετάσματος, εἰκονίζονται

1. Δι' ἐρυθρᾶς μελάνης παρὰ τὴν δεξιὰν χεῖρα τοῦ εἰκονιζομένου εἰς στάσιν δεήσεως ἁγίου Μελετίου ἐγράφη: «1803 νοεμ /βρίου 25 /επε /θανε /ο—ιος /ιγούμενος».

αὶ τρεῖς νεάνιδες, γνωσταὶ καὶ ἐκ τῆς Ἑρμηνείας τῶν Ζωγράφων θυγατέρες αὐτοῦ Μελοπομένη, Εὐδοκία καὶ Σωφρονία¹. Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ παράστασις τοῦ γέροντος μὲ τὸν ἰδιότυπον κόκκινον σκοῦφον, ἡ παρυφὴ τοῦ ὀποίου εἶναι λευκὴ ὡσεὶ ἐκ γούνας. Ἐπίσης ἡ στάσις του ὡς ἀπλοῦκοῦ ἀνθρώπου, μακαρίως ἀπολαύοντος τὸν ὕπνον μὲ τὴν κεφαλὴν στηριζομένην ἐπὶ τῆς μιᾶς χειρὸς. Περαιτέρω Ο ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΕΝ ΤΟ ΤΡΩΧΟ, μεθ' ὃ Ο ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΛΟΓΧΕΥΟΜΕΝΟΣ ΤΕΛΕΙΟΥΤΑΙ (εἰκ. 24) καὶ ἐν συνεχείᾳ ΚΑΙ ΤΟΝ ΛΥΕΩΝ ΝΙΚΗΣΙΣ ΚΑΙ ΥΠΕΡ ΧΡΙΣΤΟΥ ΜΑΡΤΥΡΗΣΙΣ.

Μέσα εἰς τὴν μεγάλην τυφλὴν ἀψίδα τοῦ Ν. τοίχου εἰκονίζεται ἄνωθεν τῶν μαρτυριῶν ἡ Βάπτισις τοῦ Ἰησοῦ. Μία ἀκόμη εἰκὼν κατεστράφη ἕνεκα τῆς διανοίξεως τοῦ παραθύρου. Ἀκολουθεῖ ἡ Μεταμόρφωσις. Ἐπὶ τοῦ Ν. τοίχου κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς κατεστραμμένης καμάρας σώζεται ἐν μέρει θαῦμα τοῦ Ἰησοῦ (εἰκ. 29). Οὗτος εἰκονίζεται ἐν πορείᾳ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν μαθητῶν ἐπομένων. Πρὸ αὐτοῦ γονυκλινῆς μέχρι τῶν ποδῶν τοῦ Ἰησοῦ γυνὴ φέρουσα ποδῆρη χιτῶνα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, χρώματος ἰώδους, λαμβάνει δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν τὸν πόδα τοῦ Ἰησοῦ, ἐνῶ παραπλεύρως αὐτῆς ἄλλη γυνὴ κύπτει εἰς τὰ γόνατα καὶ δέεται πρὸς τὸν Ἰησοῦν σεμνοπρεπῶς. Εἰς τὸ δεξιὸν τῆς εἰκόνης κάτω εἰκονίζεται πρόσωπον ἀνδρικὸν καὶ φαίνεται νὰ κρατῇ δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν κάλυμμα σαρκοφάγου. Πρὸ αὐτοῦ καὶ παραπλεύρως πρὸς τὴν δευτέραν παρακαλοῦσαν τὸν Ἰησοῦν γονυπετῆ γυναῖκα εἰκονίζεται πρόσωπον, τοῦ ὀποίου σώζεται ἐν μόνον τμήμα καὶ δὴ ἡ τεινομένη δεξιὰ. Ἡ χεὶρ φαίνεται πρὸ ὀρθίου τινὸς ἀνδρός, τοῦ ὀποίου σώζεται τὸ κάτω ἥμισυ, ἐμφανίζον αὐτὸν ἐξερχόμενον ἀπὸ τοποθετημένου ὄρθιον ἀνοικτὸν φέρετρον, εἰς τὸ ὅποιον ἀνήκει τὸ κάλυμμα, πού σηκώνει ὁ μνημονευθεὶς ἀνὴρ. Ἡ σύνθεσις αὕτη παριστᾷ, προφανῶς τὴν Ἔγερσιν τοῦ Λαζάρου. Τὸ ὅλον θέμα διαιρεῖται εἰς δύο διαδοχικὰ ἡμίση, ἥτοι τὴν προσέλευσιν τοῦ Ἰησοῦ καὶ τὴν ἀπεγνωσμένην παράκλησιν τῶν ἀδελφῶν τοῦ νεκροῦ Λαζάρου Μαρίας καὶ Μάρθας καὶ δεύτερον τὸ θαῦμα καθ' ἑαυτό.

Ἀκολουθεῖ ἡ Βαϊφόρος (εἰκ. 25). Τὸ ἄνω τμήμα τῆς συνθέσεως εἶναι κατεστραμμένον. Ἐν τούτοις εὐδιάκριτος εἶναι ἡ ζωηρότης τῆς εἰκόνης. Προσοχῆς μάλιστα ἄξιον εἶναι, ὅτι ἐκ τῆς ὁδοῦ ὀπίθεν διέρχεται ὁ Ἰησοῦς καθήμενος ἐπὶ πῶλον ὄνου δύο νεανία ἔχουν στρώσει ἐπιμελῶς ἀνοικτὰ καὶ καλῶς διαγεγραμμένα τὰ ἱμάτιά των, ἐπ' αὐτῶν δὲ πατεῖ τὸ διερχόμενον ζῶον, ἐνῶ ἐκεῖνοι προσκυνοῦν φέροντες ἔσωτερικόν τι λευκὸν ἔνδυμα, τύπου νυκτικοῦ ἄνευ οὐδεμιᾶς διακοσμῆσεως. Ὁ ζωγράφος διέθεσε τὴν μικρὰν δεξιὰν γωνίαν, διὰ νὰ τοποθετήσῃ εἰς ἐπάλληλα ἐπίπεδα τὰ ἐπευφημοῦντα τὸν θριαμβευτὴν

1. Ἑρμηνεία τῶν Ζωγράφων, ἐκδ. β' Κωνσταντινίδου, σελ. 219, παρ. 453.

Διδάσκαλον πλήθη. Μεταξὺ αὐτῶν εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν ἑτοποθετήθη ὕψη-
λή ὠραία καὶ ἀναλόγως ἐνδεδυμένη γυνή, φέρουσα εἰς τὴν ἀγκάλην τὸ μικρὸν
τέκνον τῆς. Οἱ παρ' αὐτὴν καὶ ὀπισθεν αὐτῆς Ἑβραῖοι διακρίνονται μὲ τὰ μα-
κρὰ τῆς κεφαλῆς των καλύμματα.

Ἄκολουθεῖ πολυπρόσωπος ἡ Προδοσία εἰς τὸν κῆπον τῆς Γεθσημανῆ
(εἰκ. 20). Ἐλλείπει πλέον τὸ ἄνω τμήμα τοῦ πίνακος, μεταξὺ δὲ τοῦ κατε-
στραμμένου τμήματος καὶ τὰ πρόσωπα τοῦ Ἰησοῦ καὶ τοῦ Ἰούδα. Ἐν τούτοις
ἀναγνωρίζονται αἱ μορφαὶ ἀπὸ τὴν περίπτυσιν. Ὁ Ἰησοῦς κρατεῖ πάντοτε
συνεπτυγμένον εἰλητάριον (κύλινδρον) διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς, ὅπως συμ-
βαίνει καὶ εἰς τὰς τρεῖς προηγούμενας συνθέσεις. Τὰ λοιπὰ πρόσωπα ζωηρῶς
χειρονομοῦν. Εἷς στρατιώτης προτείνει τὸ ξίφος ἀπειλητικῶς, ἰστάμενος εἰς
τὸ νῶτον τοῦ Ἰούδα. Κάτω δεξιὰ εὐρίσκεται ἐρριμμένος φανὸς κατὰ γῆς καὶ
τοῦτον ἀπλώνει νὰ πιάσῃ γονυπετῆς νέος, μὲ τὴν δεξιὰν ἀκάλυπτον λόγῳ ἀνα-
βιβασμοῦ τῆς χειρὶδος ὑψηλότερα, ἐνῶ ἄλλος ὀπισθεν κρατεῖ ἐγχειρίδιον. Εἰς
τὸν Δ. τοῖχον τὸ κατώτερον τμήμα εἶναι ἐξέλιθλον, ὑψηλὰ ἕμως εἰκονίζεται
περισσότερον εὐδιάκριτος ἢ Σταύρωσις, ἰδίᾳ παρακολουθοῦμεν δύο ἐφίπτους
καὶ τινα ἄλλα πρόσωπα ἀκόμη.

Εἰς τὸν Β. τοῖχον ἡ συνέχεια τῶν σκηνῶν τοῦ Θ. Πάθους ἐπὶ τοῦ κατε-
στραμμένου κατὰ τὴν γένεσιν τῆς ἀντιστοίχου καμάρας τοίχου διασώζει τμήμα
τοῦ Ἐπιταφίου Θρήνου (εἰκ. 22). Ὁ Ἰησοῦς παρίσταται ἐπὶ κλίνης, παρ' αὐ-
τὸν δὲ καθημένη ἡ Παναγία φέρει τὴν κεφαλὴν αὐτῆς ἐγγύτατα πρὸς τὸ πρό-
σωπον τοῦ νεκροῦ, ἐνῶ διὰ τῶν χειρῶν τῆς περιπτύσσεται αὐτόν. Τοὺς πόδας
του μ' εὐγένειαν λαμβάνει ὁ Ἰωάννης, ἔχων κεκαλυμμένας διὰ τοῦ ἱματίου
τοῦ τὰς χεῖρας. Ὅπισθεν τοῦ Ἰωάννου εἰκονίζεται ἄλλο πρόσωπον. Ἐν συνε-
χείᾳ εἰκονίζεται ἡ Ἀνάστασις (εἰκ. 23). Ἐξ αὐτῆς σώζεται ὀλόκληρος ὁ
Ἄδὰμ εἰς γεροντικὴν ἡλικίαν εἰς τὸ ἀριστερὸν τῆς συνθέσεως. Φορεῖ ἀνοικτὸν
ἰόχρουν ἔνδυμα καὶ παρίσταται ἐκτείνων ἀμφοτέρως τὰς χεῖρας καὶ οἰνεὶ
ἀνασυρόμενος ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ τὸ μνημεῖον, διὰ τῆς μόλις διακρινομένης
χειρὸς του ἐπὶ τοῦ περιωθέντος ἀπὸ τῶν γονάτων σώματος αὐτοῦ. Ὁ Ἰησοῦς
πατῶν ἐπὶ χιαστὶ διαγραφομένου ὑποποδίου, τοποθετημένου ἐπὶ τῆς συμβο-
λικῆς παραστάσεως τοῦ ἄλυσσodέτου Ἄδου, φαίνεται ὅτι παρομοίαν κίνησιν
ἔκαμνε καὶ πρὸς τὴν Εὐαν, παρισταμένην ἀντιστοίχως πρὸς τὸν Ἄδαμ εἰς
στάσιν γονυκλινῆ μὲ τὰς χεῖρας ὑψουμένας πρὸς τὸν Ἰησοῦν. Ἄλλ' ἐκ τῆς Εὐας
σώζεται μόνον τὸ ἀκέφαλον σῶμα. Δύο ἀκόμη ἄτομα εἰκονίζονται ἀντιστοίχως
ὀπισθεν τοῦ Ἄδαμ καὶ τῆς Εὐας, ἐν μέρει μόνον διακρινόμενα, λόγῳ τῆς κα-
ταστροφῆς τῆς εἰκόνας.

Κατὰ τὴν αὐτὴν διαδοχικὴν σειρὰν εἰκονιζομένη ἡ Ψηλάφησις τοῦ Θωμᾶ
ἀναγνωρίζεται ἐκ τοῦ σωζομένου κατωτέρου μόνον τμήματος. Ἐντὸς τῆς Β.
τυφλῆς κόγχης διεσώθησαν τρεῖς σχεδὸν ἀκέραιαι συνθέσεις, διότι ἀρχίζει τὸ
θέμα ὀλίγον χαμηλότερα τῶν συνθέσεων τῆς παραπλευρῶς καμάρας. Πρώτη

σύνθεσις εἶναι ἡ Σαμαρεΐτις. Ὁ Ἰησοῦς, εἰς τὸ ἀριστερὸν τῆς εἰκόνας, κάθηται ἐπὶ ἀκαθορίστου τμήματος συνεχομένου βράχου. Ὅπισθεν αὐτοῦ, καθὼς καὶ εἰς τὸ ἀντίστοιχον ἄκρον δεξιὸν τῆς εἰκόνας, ἐσχημοτοποιημένα βουνά, μεταξὺ αὐτῶν οἰκοδόμημα καὶ πρὸ αὐτοῦ κατερχόμενοι ἐν ἐκπλήξει ὁμαδικῶς οἱ μαθηταί, καθὼς εὐρίσκουν τὸν Διδάσκαλον νὰ συνομιλῇ μετὰ τῆς Σαμαρεΐτιδος γυναικός. Ὁ Ἰησοῦς εἶναι ἐνδεδυμένος μὲ ἀχειρίδωτον χιτῶνα, ἐκ τοῦ ὁποῦ ἐλάχιστον τμῆμα διακρίνεται παρὰ τοὺς πόδας καὶ πρὸ τοῦ στήθους, χρώματος βαθέος καστανοῦ. Ἡ δεξιὰ φέρει περιβραχιόνιον. Τὸ ἱμάτιον εἶναι τεφρόχρου καὶ καλύπτει ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου ὀλόκληρον τὸ ὑπόλοιπον σῶμα, τμῆμα δ' αὐτοῦ ρίπτεται ἐλευθέρως εἰς τὸ κενόν. Ἡ Σαμαρεΐτις εἶναι λυστικόςμος, φέρει ποδῆρες ἔνδυμα ἀνοικτὸν πορφυροῦν, κοσμούμενον εἰς τὸν λαιμὸν μὲ πλατὺ σειρήτιον, καθὼς καὶ εἰς τὴν παρυφήν (ποδόγυρον). Μεταξὺ τῶν δύο ὑπάρχει φρέαρ, μετὰ βάσεως κατακόσμου, ἔχον ἀνοικτὸν τὸ στόμιον. Ἐπὶ τῆς βαθμίδος τῆς βάσεως αὐτοῦ ἔχει τοποθετηθῆ τὸ δοχεῖον ἀντλήσεως ὕδατος, προσδεδεμένον διὰ σχοινίου, τοῦ ὁποῦ τὸ ἄκρον κρατεῖ ἡ Σαμαρεΐτις διὰ τῆς ἀριστερᾶς, ἐνῶ τὴν δεξιάν τείνει πρὸς τὸν Ἰησοῦν, πρὸς δῆλωσιν τῆς συνεχιζομένης ὁμιλίας. Ἐπὶ τοῦ ἐδάφους παρακολουθοῦμεν τὸ περικόσμητον δοχεῖον τῆς γυναικός.

Εἰς δύο φάσεις περαιτέρω εἰκονίζεται ἡ Ἰασις τοῦ Τυφλοῦ. Εἰς τὴν πρώτην ὁ Ἰησοῦς χρεὶ διὰ πηλοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ στηριζομένου διὰ βακτηρίας τυφλοῦ, ἰσταμένου πρὸ αὐτοῦ ἐν σιγῇ. Εἰς τὴν δευτέραν ὁ ἰαθεὶς νίπτει εἰς τὴν παραπλευρῶς κειμένην κολυμβήθραν τὸ πρόσωπον. Μετὰ τὴν Μεσοπεντηκοστὴν τερματίζεται τὸ σωζόμενον τμῆμα τοιχογραφήσεως τοῦ κυρίως ναοῦ.

Διακόσμησις Ἱεροῦ. Κατὰ τὴν μικρὰν ἐγγεγραμμένην εἰς τὴν τοιχοποιίαν τοῦ Β. τοίχου τυφλὴν κόγχην εἰκονίζεται εἰς εὐμεγέθη παράστασιν τὸ ὄραμα τοῦ Πέτρου Ἀλεξανδρείας (εἰκ. 26). Ὁ Ἰησοῦς πρὸ τριπλῆς ἀψίδος εἰς νεανικὴν ἡλικίαν, μὲ ἀναδιπλωμένον σταυροειδῶς τὸ ἱμάτιον ἔχει ζωηρὰν ἔκφρασιν. Ὁ διάλογος διατυποῦται ἐντὸς τῶν ἀψίδων: «τύ σου τὸν χιτῶνα σῶ(τε)ρ διοῖλεν; — ἄριος, σεῖ ἔφης, ὁ τῆς Τριάδος». Ἐντὸς τῆς αὐτῆς κόγχης ἐγγράφεται κοιλότης περιέχουσα τὸν δίκαιον Μελχισεδέκ, ποῦ ὅμως εἶναι ἐξίτηλος. Ἐπὶ τοῦ Α. τοίχου διαμορφοῦται ἡ κοιλότης τῆς Προσκομιδῆς, ἀλλ' ἡ ἐντὸς αὐτῆς Ἄκρα Ταπεινώσις κατέστη σχεδὸν ἐντελῶς ἐξίτηλος. Ἐξωθεν Στέφανος «Ο ΠΡΟΤΟΜΑΡΤΗΡ καὶ ἀρχιδιάκον(ος)» καὶ ὁ Προφήτης Δαβίδ. Εἰς τὸ ἐσωράχιον τοῦ τόξου Βλάσιος, Φίλιππος, Τίμων. Εἰς τὸ Διακοινικόν, Ἰωάννης ὁ Ἐλεήμων καὶ ἐντὸς τῆς κατὰ τὸν Ν. τοίχου τυφλῆς κόγχης «ΚΥΡΙΑΟΣ ὁ ἀλεξανδρίας καὶ ΣΠΥΡΙΑΩΝ ὁ τριμηθοῦντος» (εἰκ. 27), φέροντες πολυσταύρια φελόνια μετὰ ὠμοφορίων, εὐλογοῦντες καὶ διὰ τῆς ἀριστερᾶς κρατοῦντες κλειστὰ Εὐαγγέλια. Τὴν κεφαλὴν καλύπτουν μὲ τοὺς γνω-

στούς σκυφωτούς πύλους ἀμφότεροι, διαφόρου διαγραφῆς τοῦ γραμμωτοῦ κοσμήματος αὐτῶν. Εἰς τὸ ἐσωράχιον Ἰάκωβος ὁ Ἀδελφόθεος, Γεώργιος ὁ Νικομηδείας (ἡμικατεστραμμένοι), Ἰσαυρος καὶ Ροῦφος. Ἐνωθεν τοῦ Ἰω. Ἐλεήμονος ὁ Προφήτης Σολομών, ἀντιστοίχως πρὸς τὸν ἐπὶ τοῦ Α. τοίχου Δαβίδ.

Εἰς τὴν ἀψίδα τοῦ Ἱεροῦ κάτω χορὸς συλλειτουργούντων Ἱεραρχῶν, μὲ πολυτελῆ ἄμφια ποικίλης διατάξεως, ἰδίως κατάφορτα ἀπὸ διακλαδιζόμενα ἄνθη διαφόρων χρωμάτων. Εἰκονίζονται εἰς φυσικὸν μέγεθος καὶ ἔχουν ἀντιστοίχως τριῶν τετάρτων στροφῆν πρὸς τὸ κέντρον ἐκατέρωθεν τοῦ διλόβου παραθύρου, ὁ διαχωριστικὸς τοῦ ὁποῦ κιονίσκος εἶναι κομψὸς λαξευτὸς ἐξ ἐγχωρίου σχιστολίθου. Πρῶτος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος μὲ τὴν ἐπὶ τοῦ ἀνοικτοῦ εἰληταρίου ρῆσιν «Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος». Ἀκολούθως Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, εἰς τὸ εἰλητάριον τοῦ ὁποῦ ἀναγινώσκειται ἡ ἐπιγραφή, «Ὁ Θεός, ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ τὸν οὐράνιον ἄρτον...». Τὸ δεύτερον ζεῦγος ἀποτελοῦν Βασίλειος ὁ Μέγας καὶ Ἀθανάσιος ὁ Ἀλεξανδρείας (εἰκ. 31). Εἰς τὰ εἰλητάρια αὐτῶν αἱ σχετικαὶ ἐπιγραφαὶ ἀναγράφουν, τοῦ μὲν Βασιλείου «Οὐδεὶς ἄξιος τῶν συνδεδεμένων ταῖς σαρκικαῖς ἐπιθυμίαις...», τοῦ δὲ Ἀθανασίου ΟΤΙ ΑΓΑ|ΘΩΣ Κ(ΑΙ) Φ|ΙΛΑΝ-ΘΡΩΠΟΣ ΘΕ|ΟΣ ΥΠΑΡ|ΧΕΙΣ ΚΑΙ|ΣΥ ΤΗΝ ΔΟ|ΞΑΝ... Τὸν μεταξὺ τῶν Ἱεραρχῶν ὑπὸ τὸ παράθυρον χώρον κατέλαβεν ἡ παράστασις τοῦ Μελισμοῦ, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς ἀπέμεινεν ἐξίτηλον καὶ τοῦτο τὸ εἰκονίζον τὴν Ἀγ. Τράπεζαν τμῆμα.

Εἰς δευτέραν ὀριζοντίαν ζώνην τῆς ἀψίδος τοῦ Ἱεροῦ εἰκονίζεται ἡ Μετάληψις τῶν Ἀποστόλων εἰς δύο φάσεις, Λάβετε, φάγετε... καὶ Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες... (εἰκ. 28 καὶ 29). Ὁ Ἰησοῦς ἱστάμενος μὲ στολὴν Μ. Ἀρχιερέως πρὸ διπλοῦ κιβωρίου δέχεται εἰς φάλαγγα διατεταγμένους τοὺς προσερχομένους Ἀποστόλους. Εἰς τὴν κατὰ τὸ ἀριστερὸν τῆς συνθέσεως φάσιν «Λάβετε, φάγετε...», τελευταῖος εἰκονίζεται ὁ Ἰούδας, ἀλλ' ἀποτελεῖ ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς προηγούμενους, διότι οὗτος ἀποχωρῶν ἔχει λάβει ἀντίθετον τῶν ἄλλων κατεύθυνσιν. Εἰς τὸ ἀνώτερον τμῆμα τῆς ἀψίδος παρίσταται ἡ Πλατυτέρα, ἔνθρονος, περιβαλλομένη τὸ πορφυροῦν μαφόριον μὲ τὰς σχηματιζόμενας πέριξ τοῦ μετώπου γωνίας καὶ τὴν περικόσμητον παρυφῆν (εἰκ. 30). Ἐπὶ τῶν γονάτων ἔχει τὸν Ἰησοῦν εὐλογοῦντα καὶ δορυφορεῖται ὑπὸ τῶν ἀρχαγγέλων Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ, πτερωτῶν, εἰκονιζομένων ἐν χιτῶνι καὶ ἱματίῳ. Βαθεῖας ρωγμᾶς ἔχει ὑποστῆ τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς ἀψίδος τοῦ Ἱεροῦ καὶ συνεκρατήθησαν προχειρῶς τὰ κονιάματα, διὰ τοῦτο καὶ διατηρεῖται ἡ τοιχογραφία κάλλιστα καὶ χαρακτηρίζει τὴν λεπτολόγον καὶ λίαν ἐπιμμελῆ καλλιτεχνικὴν ἐργασίαν.

Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς κατεστραμμένης Α. καμάρας καὶ εἰς τὴν Προσκομιδὴν καὶ τὸ Διακονικὸν εἰκονίζεται συμμετρῶς εἰς δύο φάσεις ἡ Θεία Λειτουργία.

Ἐπάρχουν φθοραὶ, ἀλλὰ κατὰ μέγα μέρος τὸ τμήμα διατηρεῖται καλῶς. Θαυμαστὴ εἶναι ἡ ἀπεικόνισις τῶν Χερουβείμ καὶ λοιπῶν Ἀσωμάτων Δυνάμεων. Ἐπὶ τοῦ κέντρου τῆς αὐτῆς καμάρας διακρίνομεν δύο πλήρεις καὶ μᾶλλον καλῶς διατηρουμένας συνθέσεις. Ἡ πρώτη εἶναι ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου. Ἡ δευτέρα παρουσιάζει τοὺς μαθητὰς διατεταγμένους εἰς δύο ἡμιχόρια (6×5), μ' ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Ἰησοῦν πρὸ οἰκοδομήματος μὲ διαγεγραμμένην ἐλευθέραν τὴν θύραν. Ἄνω τοῦ Διακονικοῦ διακρίνομεν τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν Ἑπαπαντὴν, ἀλλ' ὡς πρὸς τὸ κατώτερον τμήμα τῶν πινάκων μόνον. Ἀπὸ τὴν Γέννησιν διεσώθη εἰδυλλιακὴ σκηνὴ εἰς τὸ ἄκρον ἀριστερὸν τῆς εἰκόνας, ὅπου σκεπτικὸς ὁ μνήστωρ Ἰωσήφ συνομιλεῖ μὲ δύο ποιμένας, ἐκ τῶν ὁποίων καλῶς μόνον τοῦ πρώτου ἡ μορφή διαγράφεται, μὲ τὴν συνήθη μηλωτὴν καὶ τὴν ράβδον. Τὸ ἀντίστοιχον δεξιὸν ἄκρον τῆς εἰκόνας εἰκονίζει τὴν σκηνὴν τοῦ λουτροῦ τοῦ νηπίου. Ἡ καθημένη μαῖα κρατεῖ ἔτοιμον τὸ παιδίον, ἐνῶ ἐντὸς τῆς λεκάνης ἡ Σαλώμη χύνει ψυχρὸν ὕδωρ. Εἰς τὸ λοιπὸν πεδῖον μεταξύ τῶν δύο ἄκρων βόσκονται πρόβατα καὶ αἴγες καὶ ἀξιοπρόσεκτον εἶναι ὅτι ὁ ζωγράφος ἔδωκεν εἰς τὰ πρόβατα διάταξιν παράξενον, ἥτοι τὰ διεχώρισεν εἰς τετράδας εὐθυγραμμισμένα, ὡς ἐὰν πρόκειται περὶ παρατάξεως στρατιωτῶν, ἐνῶ τὰς αἴγας διεσκόρπισεν ἀτάκτως, πιθανῶς πρὸς δῆλωσιν τῆς φύσεως τῶν δύο εἰδῶν καὶ τονισμὸν τῆς κρατούσης γαλήνης. Συμβατικὰ δένδρα στίζουσι τὴν ἕκτασιν καὶ γεμίζουν ὅλην τὴν ἀνοικτὴν περιοχὴν.

(Συνεχίζεται)